

Využití volného času mládeže jako prostředek odstraňování sociálně-patologických jevů

Tomáš Velc

Bakalářská práce
2007

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tomáš VELC**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Využití volného času mládeže jako prostředek
odstraňování sociálně-patologických jevů.**

Zásady pro vypracování:

**Zpracování teoretické části - terminologické upřesnění.
Zpracování praktické části - metodologie výzkumu.
Zpracování výsledku výzkumu.
Dokončení pro praxi.**

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

SVOBODA , B. Sportovní výchova mládeže. Praha : Olympia, 1980.

LAZAROVÁ, B. Netradiční role učitele. Brno : Paido, 2005.

ISBN 80- 7315-115-4.

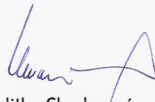
FALÁŘ, J. a kol. Dynamika drogové scény a sociálního klimatu mládeže 1997-2001. Brno : ÚPPaD, 2004. ISBN 80-86568-21-0.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **23. února 2007**

Termín odevzdání bakalářské práce: **25. května 2007**

Ve Zlíně dne 23. února 2007

Ing. Jitka Chudarová
pověřená děkanka

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá pohledem na využití volného času mládeže jako prostředku k odstraňování sociálně-patologických jevů.

Práce je rozdělena do dvou částí. První, teoretická část, obsahuje poznatky získané z literatury a je zaměřena na tři aspekty : volný čas mládeže, výchovu mimo vyučování a neformální sociální skupiny.

Ve druhé, praktické části, rozebírám poznatky z dotazníku, jehož respondenty byli žáci čtvrté a sedmé třídy základní školy ve Stochově.

Cílem bakalářské práce bylo získat od žáků informace o tom, jak prožívají svůj volný čas, jaké faktory je ovlivňují při rozhodování o tom, co budou ve volném čase dělat a jak důležité je pro ovlivnění výběru rodinné zázemí.

Klíčová slova: Volný čas, mládež, prevence, výchova, sociálně-patologické chování, rodinné prostředí, droga

ABSTRACT

This bachelor work is an illustration of spending leisure time of youth as means removing of social-pathological events.

My work is divided into two parts. The first, theoretical part, contains facts gaining from literature and it is aimed for three aspects: leisure time of youth, upbringing out of school and informal social groups.

In second, practical part, I analyse the facts from my question blank. The respondents were pupils of fourth and seventh form from basic school in Stochov.

My bachelor work was aimed at gaining information as are: How pupils spend their leisure time? What factors do influence the choice of leisure time activities? How important part has the family got?

Keywords: Leisure time, youth, prevention, upbringing, social – pathological behavior, family, druha

Poděkování:

Tímto bych chtěl poděkovat svému vedoucímu práce Mgr. Štefanu Chudému Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, za jeho cenné rady a doporučení. Stejně tak za pomoc, kterou mi věnoval nejen v závěru, ale i během celých tří let studia.

OBSAH

ÚVOD.....	7
I TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1VOLNÝ ČAS MLÁDEŽE.....	9
1.1VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ.....	10
1.2FUNKCE VÝCHOVY MIMO VYUČOVÁNÍ	12
1.2.1VÝCHOVNÁ FUNKCE.....	12
1.2.2ZDRAVOTNÍ FUNKCE.....	12
1.2.3SOCIÁLNÍ FUNKCE.....	13
2PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ U DĚTÍ A MLÁDEŽE	14
2.1DRUHY PREVENCE.....	15
3NEFORMÁLNÍ SOCIÁLNÍ SKUPINY.....	19
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	20
4FORMULACE PROBLÉMU.....	21
4.1CÍL VÝZKUMU.....	21
4.2TYP VÝZKUMU, VÝZKUMNÝ VZOREK.....	21
4.3POUŽITÁ VÝZKUMNÁ METODA.....	21
4.4OTÁZKY POUŽITÉ V DOTAZNÍKU.....	22
5VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH ANALÝZA.....	24
6KAZUISTIKA : ŠESTNÁCTILETÝ PETR.....	32
ZÁVĚR.....	35
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	37
SEZNAM GRAFŮ.....	39
SEZNAM PŘÍLOH.....	40
PŘÍLOHA P I:.....	41

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zabývám pohledem na využití volného času mládeže jako prostředku k odstraňování sociálně-patologických jevů. Zjednodušeně řečeno, zamyslím se nad rčením : „kdo si hraje – nezlobí“. Na dané téma bych pohlížel mimo teoretickou část, také z praktického pohledu – ať již jako člověk, podílející se na výchově či tréninku mládeže při sportovních aktivitách a též jako rodič, jenž řadu poznatků získává při výchově svých dětí.

Je zřejmé, že na nežádoucím sociálně-patologickém chování mládeže se podílí řada faktorů. Snaha o pozitivní využití volného času je jednou z oblastí, kterou můžeme, ať již jako rodiče, či pedagogičtí pracovníci ovlivnit. Proto si myslím, že je to téma, které stojí za podrobnější zpracování.

V úvodu bych se zaměřil na funkci volného času, následně na prevenci sociálně-patologických jevů, především prevenci primární, která má k dané problematice nejbliže.

Jak v teoretické, tak v praktické části, jsem se blíže zaměřil na neformální sociální skupiny, ve kterých se mládež sdružuje. Myslím si, že významně ovlivňují rozhodnutí, jak volný čas trávit.

Druhá, praktická část práce, obsahuje rozbor dotazníků , na které odpovídali žáci čtvrté a sedmé třídy, základní školy ve Stochově, a následnou analýzu odpovědí.

Praktickou část jsem ještě doplnil kazuistikou – příběhem šestnáctiletého chlapce s jeho problémy se sociálně-patologickým chováním a následným možným řešením.

Jak jsem již uvedl na začátku, dané téma jsem si vybral také z pohledu rodiče, který zmíněnou problematiku zná a zažívá „na vlastní kůži“.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VOLNÝ ČAS MLÁDEŽE

Volný čas je oblastí živě se rozvíjející a současně přinášející řadu problémů. Jak pro teoretický rozbor, tak pro společenskou praxi je to téma podnětné a zároveň náročné. Volný čas je dnes významnou oblastí života a výchovy, časem očekávání a rizik. Mimořádný význam má pro děti a mládež, nejmladší a perspektivní součást společnosti, která spolu s generacemi dospělých a za jejich aktivního podílu zajišťuje kontinuitu, tak také nezbytnou inovaci dalšího vývoje.

Volný čas je doba, která nám zbývá po splnění povinností. Je to oblast naší svobodné volby. Zahrnuje činnosti, které vykonáváme dobrovolně, rádi, přinášejí nám radost a uspokojení.

Volný čas dětí je zapotřebí citlivě pedagogicky ovlivňovat. Volný čas je možno posuzovat z mnoha různých pohledů, v úvahu přichází např. pohled ekonomický, pohled sociologický a sociálně-psychologický, pohled politický, pohled zdravotně-hygienický, pohled pedagogický a pedagogicko-psychologický, pohled historický. Tyto jednotlivé aspekty se však prolínají a nelze je posuzovat odděleně. (Pávková, 1999, s 31)

Způsob využívání volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu. Je důležitou hodnotou. Lidé mu však přisuzují různý význam.

Optimálním stavem je uvést do rovnováhy sféru povinností a sféru volného času. Na utváření životního stylu, tedy i způsobu hospodaření s volným časem, se velmi významně podílí rodina.

Jedním z cílů výchovy je naučit člověka rozumně využívat volného času, formovat jeho zájmy, podporovat centrální hluboký, celoživotní zájem.

Komplexnost problematiky volného času vyžaduje, abychom brali v úvahu četné souvislosti a vazby, v nichž se výchovné působení uskutečňuje. Zejména:

- Společenské podmínky umožňující vznik a rozvoj volného času i jeho výchovné zhodnocení,
- Přístupy jednotlivých dětí a mladých lidí, jejich skupin a celé generace, jimiž reagují na možnosti a podněty, avšak také čelí překážkám ztěžujícím vstup do této oblasti,
- Různorodost sociálních, zejména výchovných, prostředí, v nichž děti a mládež uskutečňují svůj volný čas (od rodiny po stát a občanskou společnost v národním i mezinárodním rozměru).

Život a výchova dnešních dětí, dospívající mládeže, probíhá

v různých prostředích; většinou nejprve u rodičů a později, po založení vlastní rodiny, také s partnerem a dětmi; ve škole, v přípravě na profesi a později ve světě práce; ve volném čase a jeho zájmových či společensky prospěšných aktivitách; v prostředí ovlivňovaném médií; v obci a dalších veřejných prostředích, až po celostátní a mezinárodní dimenzi. Volnočasové aktivity, uskutečňované v těchto prostředích, mají různý obsah, dosah, hodnotové zaměření a účinky. Pomáhají utvářet jednotlivce, jejich skupiny, mladou generaci, celou společnost. Často se prolínají, protínají a navzájem podporují. Někdy se však ve svém účinku míjejí nebo si navzájem překázejí. Ze všech těchto důvodů, význam výchovného zhodnocení volného času, trvale roste.

1.1 VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ

Na výchově dětí mimo vyučování se podílí rodina, škola, zařízení pro výchovu mimo vyučování, další subjekty a jiné společenské vlivy. V rámci této práce, bych vymezil pojem výchova mimo vyučování takto :

Probíhá mimo povinné vyučování;

Probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny;

Je institucionálně zajištěná;

Uskutečňuje se převážně ve volném čase;

Pedagogické ovlivňování volného času, zejména výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování, je významnou oblastí výchovného působení. Poskytuje příležitost vést jedince k racionálnímu využívání volného času, formovat hodnotné zájmy, uspokojovat a kultivovat významné lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a upevňovat žádoucí morální vlastnosti. Obsah i způsob využívání volného času mají značný význam z hlediska duševní hygieny. Způsob odpočinku, rekreace a zábavy se odráží i ve studijních a pracovních výkonech člověka. Hodnotné a trvalé celoživotní zájmy, kladně ovlivňují i partnerské vztahy a výchovu dětí v rodině. Dalším důležitým úkolem výchovy mimo vyučování, je rozvíjení potřeby celoživotního vzdělávání, zejména se zájmovou orientací člověka. Tato oblast výchovy tedy plní funkci výchovnou, vzdělávací, zdravotní i sociální.

Výrazně přispívá k prevenci společensky nevhodných a škodlivých forem chování, což je významné zejména v současné společenské situaci, kdy narůstá kriminalita mladistvých a snižuje se věk delikventů. Vhodné pedagogické ovlivňování volného času dětí a mládeže, je jednou z účinných forem prevence, tak závažných výchovných problémů, jako jsou projevy agresivity, drogová závislost a problémy v oblasti sexu.

Dítě, které nemá přiměřené zájmy, svého koníčka a nudí se, snadněji podlehne negativním jevům asociálních jedinců a part. Takové dítě, které má svůj oblíbený sport, hudbu a věnuje se různým kroužkům, nebude pravděpodobně z nudy rozbíjet v parcích sochy, přepadat důchodce, týrat a šikanovat mladší a slabší spolužáky nebo ubližovat zvířatům.

1.2 FUNKCE VÝCHOVY MIMO VYUČOVÁNÍ

Výchova mimo vyučování, jako specifická oblast výchovného působení, plní funkci výchovně-vzdělávací, zdravotní a sociální. Jednotlivé typy výchovných zařízení, instituce a organizace plní tyto funkce v různé míře dle svého charakteru. (Pávková, 1999, s 41)

Rozeznáváme :*

- Výchovnou funkci
- Zdravotní funkci
- Sociální funkci

1.2.1 VÝCHOVNÁ FUNKCE

Na plnění výchovné funkce je kladen zvláště velký důraz. Jednotlivé instituce se podílejí podle svých specifických možností na rozvíjení schopností dětí a mládeže, na usměrňování, kultivaci a uspokojování jejich zájmů a potřeb, na formování žádoucích postojů a morálních vlastností.

Prostřednictvím pestrých a zajímavých činností se děti motivují k hodnotnému využívání volného času, k získávání nových vědomostí, dovedností i návyků, a tím i k rozvoji poznávacích procesů a k celoživotnímu vzdělávání. Úspěchy v zájmových činnostech přinášejí pocit uspokojení, příležitost k seberealizaci a přiměřenému sebehodnocení. Na základě praktických činností a zkušeností si mladí lidé vytvářejí vlastní názor na život a na svět.

1.2.2 ZDRAVOTNÍ FUNKCE

Zdravotní funkci plní instituce pro výchovu mimo vyučování zejména tím, že přispívají k usměrňování režimu dne tak, aby podporoval zdravý tělesný a duševní vývoj dětí a mládeže. To spočívá ve střídání činností různého charakteru (duševní a tělesné činnosti, práce a odpočinku, činností organizovaných a spontánních). Zvláště velký zdravotní význam má podněcování a poskytování příležitostí k vydatnému pohybu na čerstvém

vzduchu. Tělovýchovné a sportovní činnosti ve volném čase kompenzují dlouhé sezení při vyučování a jsou pro zdraví dětí nezbytné. Některá zařízení, která zajišťují stravu, mají možnost vést děti ke správné životosprávě i racionální výživě, význam má i dodržování hygieny.

Ke zdravému duševnímu vývoji přispívají instituce výchovy mimo vyučování tím, že umožňují dětem a mládeži pobyt v příjemném prostředí, pohodě, mezi oblíbenými lidmi i tím, že jim přinášejí možnost prožívat radost a uspokojení z činností, která je baví. Velký zdravotní význam má i účelně volené, hygienicky nezávadné a esteticky působící materiální prostředí a dostatek prostoru pro činnosti. Neopominutelné je dodržování zásad bezpečnosti činnosti.

1.2.3 SOCIÁLNÍ FUNKCE

Instituce pro výchovu mimo vyučování mají také velmi důležitou funkci sociální. Ovlivňování volného času dětí a péči o ně zbavují rodiče do značné míry starostí v době, kdy jsou v zaměstnání nebo mají jiné povinnosti.

Výchovně-vzdělávací zařízení mají také možnost v době mimo vyučování vyrovnávat rozdíly mezi nestejnými materiálními i psychologickými podmínkami v rodinách. Tím pomáhají zejména dětem z méně podnětného či z konfliktního rodinného prostředí.. Celou svou prací se dále podílejí na utváření bohatých a žádoucích sociálních vztahů. Jednotlivé typy výchovných zařízení plní sociální funkci různým způsobem a v odlišné míře. Zvláště významná je sociální funkce těch zařízení, která pracují s mladšími dětmi nebo přechodně či trvale nahrazují rodinu (např. školní družiny, dětské domovy, domovy mládeže)

2 PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ U DĚTÍ A MLÁDEŽE

Zneužívání návykových látek ohrožuje základní hodnoty jedince, rodiny a celé společnosti a má zároveň, co je nejpodstatnější, vliv na zdraví jedince. Je potřeba tomuto problému předcházet. Snaha by neměla být pojata izolovaně, prevence musí být založena v celé společnosti. Systém prevence musí být uplatňován rodinou, školou – učitelé, pedagogicko-psychologickými poradnami, zdravotními a kulturními zařízeními, médii, sportovními a zájmovými organizacemi apod.. Společný přístup má větší naději na úspěch než nahodilá, jednorázová akce. Prevence založená ve společnosti přispívá k tomu, že některá z konkrétních preventivních aktivit je účinnější a dlouhodobější. (Nešpor, 1998, s 52)

Dle Hellera (Keller, 1996, s 149) lze prevenci obecně kvalifikovat jako aktivitu vedoucí k posílení a ochraně zdraví a výchově ke zdravému způsobu života.

Prevence drogové závislosti, jako aktivita k ochraně zdraví jedince a výchova ke zdravému způsobu života, by měla být založena v celé společnosti. Preventivní techniky, zaměřené na snižování poptávky a omezování nabídky, se musí navzájem prolínat. Nejvýznamnější postavení má prevence primární, která je chápána jako snaha o to, aby se jedinec vůbec nepokusil s nějakou drogou experimentovat. Zároveň tuto prevenci chápeme jako výchovu ke zdravému životnímu stylu.

Užívání drog a trh s drogami má svoji stranu nabídky a poptávky. Je samozřejmé, že tyto dvě strany jsou vázány jedna na druhou. Strana nabídky uspokojuje požadavky uživatelů, ve velké míře však tyto potřeby sama stimuluje. Strana poptávky využívá nabídky trhu k uspokojení svých potřeb, zároveň však své potřeby zvyšuje a rozšiřuje, čímž napomáhá drogovým dodavatelům k větším ziskům.

„Nejvýznamnějším prostředkem sociální prevence je výchova dětí v rodinách a výchova dětí ve školách. Preventivně mohou působit i nevládní organizace. Vlivným nástrojem je také sociální politika státu ovlivňující systém vzdělávání, zaměstnanost, stabilitu rodiny, fungování policejního a soudního aparátu a dalších institucí zabývajících se rizikovou mládeží.“ (Matoušek, 1998, s 260)

2.1 DRUHY PREVENCE

Preventivní péči lze rozdělit do tří základních okruhů. Myslím si, že zaměření na využití volného času lze zařadit do prevence primární proto se jí zabývám podrobněji než prevencí sekundární a terciární.

- Primární prevence

Primární prevence je definována jako nutnost počínat si tak, aby k určitému neblahému společenskému jevu nedocházelo. Snaží se tedy předejít jeho vzniku, potlačit ho v zárodku, nedat mu příležitost či živný terén k ukotvení. Je zaměřena na jedince, kteří ještě neprojevují známky patologie s cílem zamezit vzniku problému. Primární prevence je zaměřena na zdravé fungování celé společnosti, snaží se ovlivnit co nejvíce jedinců ve společnosti.

Základním činitelem primární prevence by měla být rodina. Zde by mělo být u dítěte vypěstováno zdravé sebevědomí, umění vyjádřit svůj názor, zodpovědnost za svoje chování, ohleduplnost k ostatním. Rodina by s dítětem měla hovořit o jeho problémech a stát se pro něho identifikačním modelem.

Dalším, neméně důležitým činitelem primární prevence u dětí a mládeže je škola. Základním nástrojem prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy je Minimální preventivní program, který je komplexním systémovým prvkem v realizaci preventivních aktivit v základních školách, středních školách a speciálních školách, ve školských

zařízeních pro výchovu mimo vyučování a školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče. Jeho realizace je pro každou školu a každé uvedené školské zařízení závazná a podléhá kontrole České školní inspekce.

Základním principem strategie prevence sociálně patologických jevů v resortu školství, mládeže a tělovýchovy je výchova dětí a mládeže ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a rozvoji osobnosti.

Působení na mladou generaci musí mít charakter výchovně vzdělávací. Musí jít o proces, kdy je nalezeno optimální klima školy a sociálních vztahů, dochází ke zvyšování sociální kompetence dětí a mládeže, k rozvoji dovedností, které vedou k odmítání všech forem sebedestrukce, projevů agresivity a porušování zákona. Z tohoto důvodu je v současné době v rámci Minimálních preventivních programů kladen důraz na proměnu školy, komunikaci, kooperaci a zdravý životní styl, které jsou také v uvedených dokumentech akcentovány.

Základními kompetencemi prevence v rámci podpory zdraví a zdravého životního stylu jsou:

Zvyšování sociální kompetence - rozvíjení sociálních dovedností, které napomáhají efektivní orientaci v sociálních vztazích, odpovědnosti za chování a uvědomění si důsledků jednání.

Posilování a rozvíjení komunikačních dovedností – zvyšování schopností řešit problémy, konflikty, adekvátní reakce na stres, neúspěch, kritiku.

Vytváření pozitivního sociálního klimatu-pocitu důvěry, bez nadměrného tlaku na výkon, zařazení do skupiny, práce ve skupině vrstevníků, vytvoření atmosféry pohody a klidu, bez strachu a nejistoty.

Formování postojů ke společensky akceptovaným hodnotám-pěstování právního vědomí, mravních a morálních hodnot, humanistické postoje apod.

K osvojení preventivních ochranných kompetencí je třeba zapracovat

konkrétní témata prevence do vzdělávacího procesu, ale zejména pak dbát na osobnostní a sociální rozvoj a výcvik v sociálních dovednostech.¹

Účinné preventivní aktivity lze realizovat také jako volnočasové aktivity organizované školou, školským zařízením a nebo institucemi s volnočasovou náplní. Mezi ně patří činnost nevládních neziskových organizací - občanská sdružení dětí a mládeže, občanská sdružení a další nevládní organizace pracující s dětmi a mládeží, tělovýchovné spolky, střediska pro volný čas (Domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností) a komerční organizace (sportovní a kulturní organizace apod.) Výše uvedené subjekty doplňují působení rodiny a školy. Volnočasové aktivity jsou velmi důležitým prvkem strategie prevence, vytváří mimo jiné i sociální kapitál společnosti. To znamená sítě vztahů uvnitř společnosti, kvalitu lidských vztahů. Z tohoto důvodu je třeba ověřit nové programy se zaměřením na dovednosti pomáhající zvyšovat jak fyzickou zdatnost, tak psychickou odolnost a morální sílu dětí a mládeže.

- Sekundární prevence

Sekundární prevence je zaměřená na jedince, kteří neprojevují známky patologického chování, ale existuje zde zvýšená pravděpodobnost budoucího výskytu. Jde o jedince, kteří mají predispozice k patologickému chování většinou vzhledem k podmínkám, ve kterých žijí. Jedná se např. o děti alkoholiků, drogově závislých, o děti z rozvrácených rodin, děti, které prožily nějaké psychické trauma apod.

- Terciární prevence

Terciární prevence je zaměřená na jedince, kteří mají patologické projevy chování. Jedná se o předcházení agresí, komplikací a o snižování důsledků vlastního patologického chování. V tomto případě se většinou

---

¹ Školní preventivní program pro mateřské a základní školy, MŠMT, odbor pro mládež, Praha 2001

jedná již o pomoc odbornou v podobě podpory, rehabilitace nebo socioterapeutické pomoci.

3 NEFORMÁLNÍ SOCIÁLNÍ SKUPINY

Mezi lidmi je zakořeněna představa, že dospívající si svoji osobní identitu musí během dospívání vytvořit v průběhu dramatických střetů s rodiči, popřípadě s jinými představiteli „světa dospělých“. Hlavním prostředkem tohoto hledání vlastního já má být vrstevnická skupina, jež se na prahu dospělosti stane nejvýznamnější referenční skupinou, zastihující svým vlivem všechny ostatní skupiny, včetně původní rodiny.

Děti tráví čím dále tím více času ve formálních skupinách v kolektivních zařízeních (ve škole, v zájmových organizacích)

i v neformálních skupinách v místě bydliště. tyto skupiny jsou mnohem větší než rodina a vliv učitelů nebo pedagogických pracovníků na mládež je v nich výrazně menší než v rodině. Díky tomu se dítě dostává dříve a na delší dobu než kdysi do intenzivní interakce s vrstevníky.

Také novodobá kriminologie zdůrazňuje, že kriminalita mládeže je páchána skoro vždycky v partách čili v neformálních vrstevnických skupinách. Neformální skupiny přitom u nás vznikají vydělením ze skupin formálních; nejčastěji je tvoří spolužáci ze škol, učilišť, zájmových organizací či sportovních klubů.

Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, jež dětem poskytují přiměřenou míru podpory a vedle toho jim přiměřeně vytyčují meze dovoleného chování.

Vrstevnická skupina však není pro nikoho jen neproblémovým zázemím; tím spíše jí není pro mladé lidi vyrůstající bez rodičovského zájmu, bez jasných pravidel. I pro dítě vychovávané funkční rodinou představuje každá vrstevnická skupina více nebo méně stresující nárok: obstát v očích vrstevníků jako někdo, kdo je „v pořádku“, kdo plně sdílí její hodnoty. (Hofbauer, 2004. s 99)

Nároky na konformitu jsou ve vrstevnické skupině mládeže obvykle vyšší než v jiných skupinách. Zahrnují nejen způsob vyjadřování, ale i úpravu zevnějšku, druh preferované hudby, způsob chování k opačnému

pohlaví, postoj ke škole, případně k práci, k rodičům, k penězům, k sexualitě, ke kouření, k drogám, k alkoholu.

Delikventní party u nás vznikají z podskupin mladých lidí, kteří se dobře znají z jedné instituce, méně často se rekrutují z mládeže bydlící na jednom sídlišti, resp. v jedné čtvrti, jak je tomu častěji v západních zemích. Tyto skupiny se buď úplně vymknou běžným mechanismům sociální kontroly (přestanou chodit do učení, do školy, do práce), vytvoří si vlastní hodnotové preference a chovají se vysoce autonomně, anebo, což je méně časté, se kontrole vymknou jen v době svého volna.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 FORMULACE PROBLÉMU

Jako výzkumný problém jsem si zvolil téma „Ovlivňuje způsob využití volného času sociálně-patologické chování mládeže?“ Myslím si, že danou problematiku ovlivňuje více faktorů jako je rodinné prostředí, genetické dispozice, vlastní inteligence dítěte, kolektiv vrstevníků (neformální sociální skupiny) a další. Nicméně bych chtěl prokázat, že pozitivní a smysluplné využití volného času má nezanedbatelný vliv na žádoucí chování dětí a mládeže.

4.1 CÍL VÝZKUMU

Cílem bakalářské práce bylo získat od žáků informace o tom, jak prožívají svůj volný čas, jaké faktory je ovlivňují při rozhodování o tom, co budou ve volném čase dělat a jak důležité je pro ovlivnění výběru rodinné zázemí. Dále se pokusit co nejvíce proniknout do problematiky využití volného času jak z pohledu mládeže, tak dospělých. Zjištění co vede mládež k sociálně-patologickému chování, zda má vliv rodinné prostředí na to, že se k němu uchýlí. Chtěl bych se po nastudování problematiky z odborné literatury, vlastním výzkumem, který bude proveden formou dotazníku a kontaktem se zúčastněnými subjekty, přiblížit poznání, proč se u dítěte vyskytne sociálně-patologické chování.

4.2 TYP VÝZKUMU, VÝZKUMNÝ VZOREK

Zvolím kvantitativní výzkum, kdy výzkumný vzorek bude tvořit 25 dětí čtvrté a 25 dětí sedmé třídy základní školy, aby získané údaje byly jak od žáků prvního, tak druhého stupně základní školy.

V závěru výzkumu se zaměřím na roli rodičů a pedagogických pracovníků v procesu efektivního využití volného času mládeže.

4.3 POUŽITÁ VÝZKUMNÁ METODA

Dotazník :

Zvolil jsem dotazník jako metodický nástroj výzkumu (průzkumu) z důvodu možnosti hromadného a poměrně rychlého zjišťování informací o názorech a osobních postojích k dané otázce písemnou formou. Dotazník je postavený na otázkách, nikoli na pozorování či sledování jak se zkoumané osoby chovají, jak žijí. Nezjišťuje tedy co zkoumané osoby chtějí, čemu věří a jak jednají, ale co o dané problematice říkají resp. píší.

Skládá se ze struktury položek s tázací a odpovědní částí. Tázací část má formu tázací věty; a to přímou či nepřímou, konkrétní či nekonkrétní anebo oznamovací věty – tvrzení s nabízenými alternativami odpovědí. Odpověď může být doplněná, škálovaná, seznamová nebo kategorická.

Sestavování dotazníku zahrnuje specifikování proměnných, výběr a přípravu formy tázací a odpovědní části, přípravu průvodního listu a vyhodnocení. Následuje výběr výzkumného vzorku, seznámení ho s problematikou, vytištění vlastních formulářů a předání respondentům. Následně sběr, zpracování, analýza a vyhodnocení údajů.

Dotazník plní funkci hlavního nástroje a danými proměnnými nebo pomocného nástroje dotazování, doplňujícího metodu – pozorování nebo experimentu, např. na hlubší poznání motivů subjektů.

V neposlední řadě je zajištěna anonymita, která je u mladých důležitá z důvodu, aby byli ochotni na otázky odpovídat. Nejprve jsem se domíval, že s žáky provedu rozhovor, ze kterého bych zaznamenal a následně zpracoval požadované údaje, ale jak jsem již zmínil, ne všichni byli ochotni na otázky otevřeně odpovídat. Žákům bylo prostřednictvím učitelů vysvětleno k jakým účelům bude dotazník sloužit, že jeho vyplnění je dobrovolné a anonymní.

Vyplněný dotazník každý žák zalepil do obálky a poté učitelem předám mě k dalšímu zpracování.

4.4 OTÁZKY POUŽITÉ V DOTAZNÍKU

Otázky zaměřené na sféru volného času ?

1. Rozdělení podle pohlaví :
2. Kolik máš denně volného času ?
3. Čemu se věnuješ ve volném čase ?
4. Jaké zařízení-kroužek-oddíl navštěvuješ ?
5. Co by si chtěl navštěvovat pokud by byla možnost ?

Otázky zaměřené na rodinné prostředí :

6. Vyskytl se ve vaší rodině nějaký problém se závislostí ?
7. Jaký máš vztah z rodiči ?
8. Jaké mají tvoji rodiče vzdělání ?
9. Trávíš rád volný čas společně s rodiči ?
10. Používají tvoji rodiče při výchově fyzické tresty ?

Otázky zaměřené na sociálně-patologické jevy :

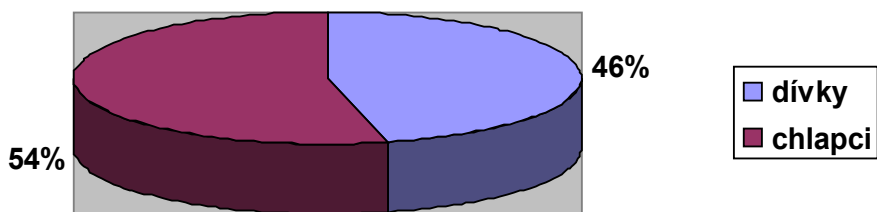
11. Máš nějakou zkušenost z drogou ?
12. Podílel si se někdy například na drobné krádeži ?

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH ANALÝZA

1. Rozdělení podle pohlaví :

- a) chlapec
- b) dívka

graf č.1

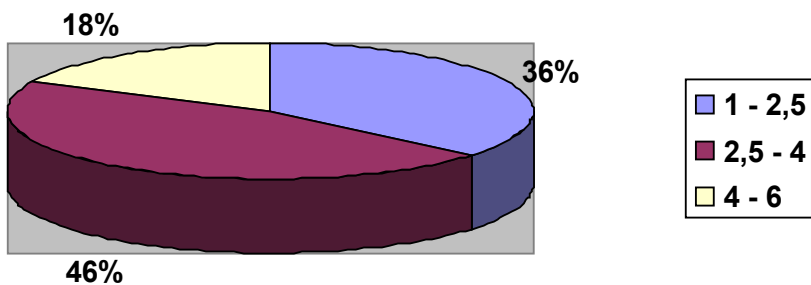

Mezi respondenty mírně převažovali chlapci, a to 54%

2. Kolik máš denně volného času ?

- a) 1 – 2,5 hod
- b) 2,5 – 4 hod
- c) 4 – 6 hod

graf č.2

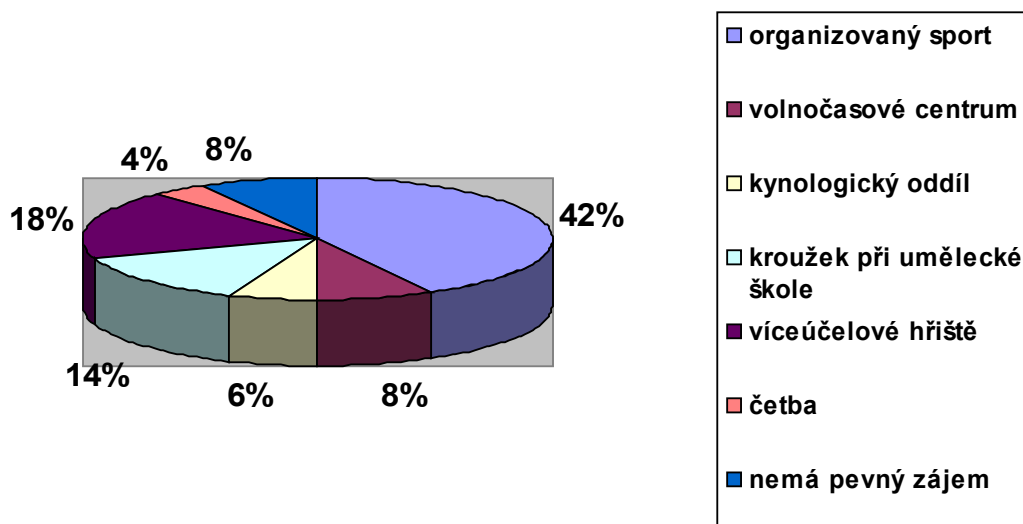

Z údajů vyplývá, že největší skupina dotázaných 46% má v průměru mezi 2,5– 4 hodiny volného času denně a jen necelá pětina 18% až 6 hodin. Zbytek 36% má pouze 1 – 2,5hod denně.

3. Čemu se věnuješ ve volném čase ?

graf č.3

Z tohoto průzkumu vyplynulo, že 70% dětí tráví svůj volný čas organizovanou formou – pod dohledem, tím pádem se dá předpokládat, že je u nich menší pravděpodobnost výskytu sociálně-patologického chování.

4. Jaké zařízení-kroužek-oddíl navštěvuješ ?

5. Co by si chtěl navštěvovat pokud by byla možnost ?

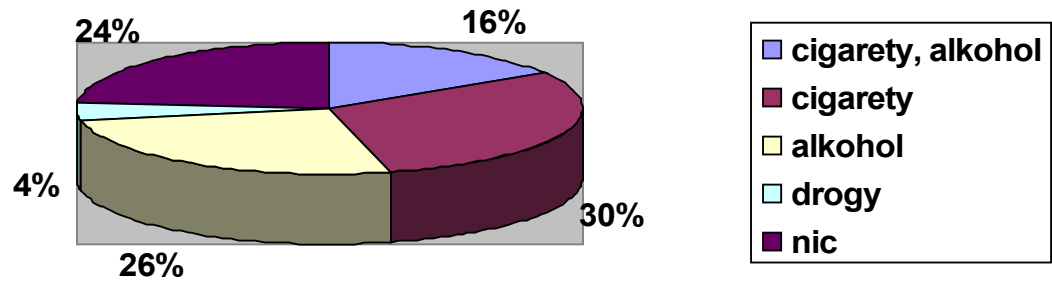
Odpovědi na otázky č.4 a č.5 byly poměrně různorodé a pro celkové vyhodnocení (mimo doporučení pro praxi) méně podstatné proto grafické vyhodnocení vynechávám.

6. Vyskytl se ve vaší rodině nějaký problém se závislostí ?

- alkohol
- cigarety
- alkohol i cigarety

- d) drogy
- e) nic

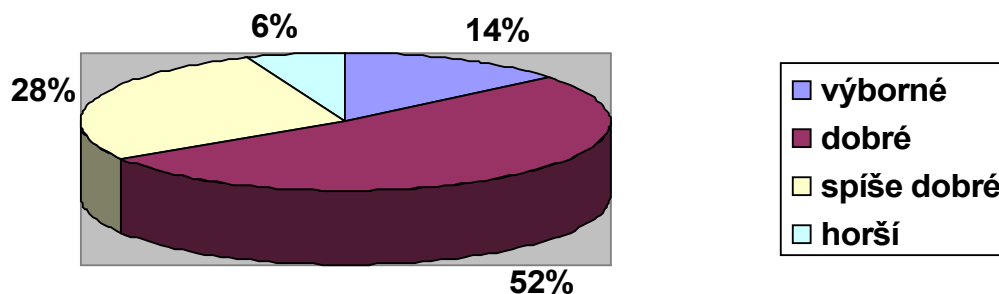
graf č.4

Jen 4% žáků uvedla, že se v jejich rodině vyskytuje někdo o kom lze říci, že má zkušenost z drogou. Většina 66% - uvedla, že někdo z rodiny pravidelně kouří či příležitostně konzumuje alkohol. Třetina 30% se ve své rodině s nikým závislým neseťkává.

7. Jaký máš vztah z rodiči ?
- a) výborné
  - b) dobré
  - c) spíše dobré
  - d) horší

graf č.5

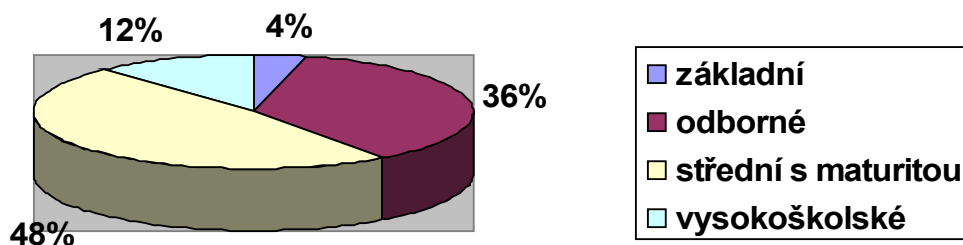

Většina 80% považuje své vztahy za dobré či spíše dobré, 14% za výborné a 6% za horší. Při porovnání s odpovědí na otázky ohledně sociálně-patologických jevů jsem došel k závěru, že vztahy z rodiči až tak zásadně neovlivňují případné sociálně-patologické chování. Téměř dvě třetiny dotázaných, kteří uvedli, že mají výborné či dobré vztahy z rodiči následně odpověděli, že se již setkali například z nějakou drogou či jiným sociálně patologickým chováním.

8. Jaké mají tvoji rodiče vzdělání ?

- základní
- střední odborné
- střední odborné s maturitou
- vysokoškolské

graf č.6

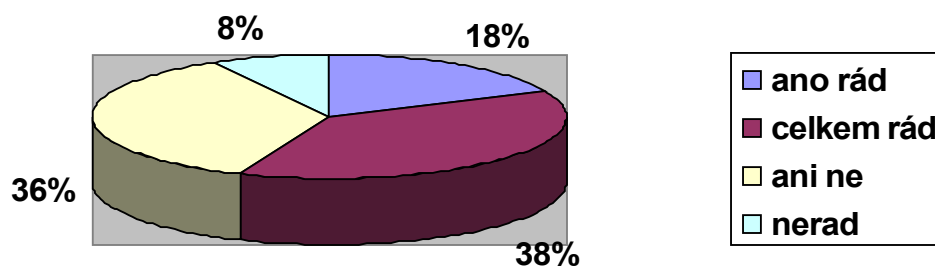

V porovnání z odpověďmi na otázky týkající se sociálně-patologického chování se dá určit, že největší procento žáků, kteří mají z tímto chováním zkušenosti má rodiče se základním nebo odborným vzděláním.

9. Trávíš rád volný čas společně s rodiči ?

- a) ano rád
- b) celkem rád
- c) ani ne
- d) nerad

graf č.7

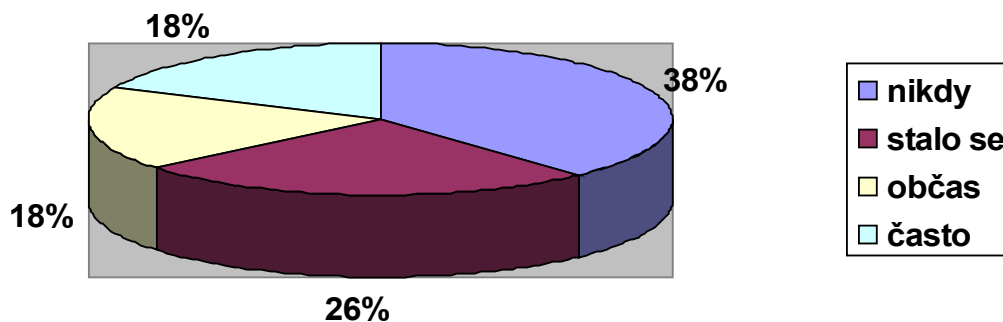

Zde jsem porovnával okrajové odpovědi: kdo ze žáků tráví rád čas se svými rodiči má minimální zkušenosti ze sociálně-patologickým chováním a naopak.

10. Používají tvoji rodiče při výchově fyzické tresty ?

- a) nikdy
- b) stalo se
- c) občas
- d) často

graf č.8

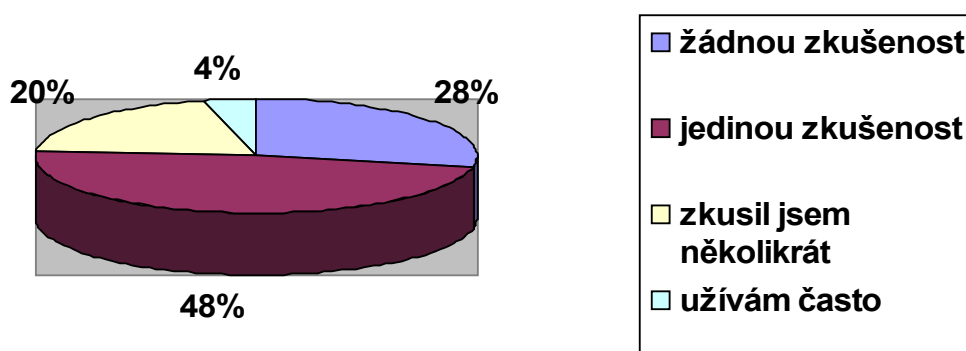

Porovnání těchto odpovědí bylo zajímavé s odpověďmi týkající se využití volného času: většina žáků, kteří využívají organizovanou formu využití volného času nemá zkušenosti z fyzickými tresty ze strany rodičů.

11. Máš nějakou zkušenost z drogou ?

- a) žádnou
- b) jedinou zkušenost
- c) zkusil jsem několikrát
- d) zkusil jsem často

graf č.9

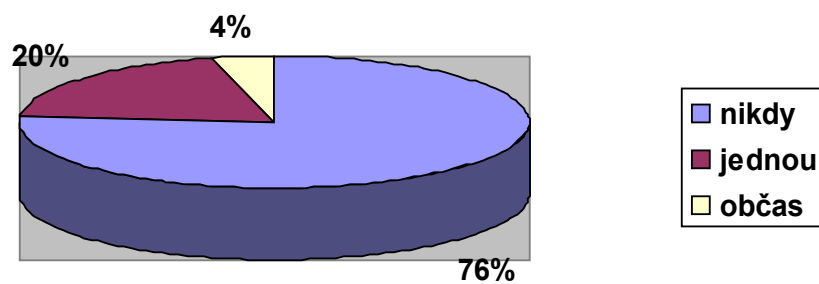

Z výsledků lze odhadnout pravděpodobně momentální situaci na většině základních škol – a to, že mládež (v našem případě 48%) má tendenci drogu tkz. experimentálně zkusit, ale dále v užívání většina nepokračuje. U 4% dotázaných se ale potvrzuje hypotéza v souvislosti s využitím volného času, a to, že patří mezi ty, kteří odpověděli, že nemají pevný zájem.

12. Podílel si se někdy na nějakém jednání, které připomínalo znaky přestupku nebo trestného činu ?

- a) nikdy
- b) jednou
- c) občas

graf č.10

Naprostá většina 76% žáků uvedla, že se nikdy nepodílela na zmíněném jednání, jen 4% přiznali opak.

6 KAZUISTIKA : ŠESTNÁCTILETÝ PETR

Petr se narodil jako čtvrté dítě v rodině, v níž matka předchází tři děti měla s prvním manželem, který ji nedávno opustil. Petr se narodil předčasně. Odmalička byl neklidnější a nemocnější než ostatní sourozenci. Po něm se narodili ještě dvě děti. Petrův otec nadměrně pil, k jeho se matce choval násilnicky, občas ji bil, nelítostně bil také i vlastní děti. Autoritu matky před dětmi otec podkopával, což prý od něj Petr odkoukal. Když bylo Petrovi sedm let, otec rovněž rodinu opustil a odstěhoval se k jiné ženě. Alimony neplatí nejen tento otec, ani otec nejstarších tří dětí. Oba otcové často mění bydliště, o děti se nezajímají. Rodina žije na hranici chudoby.

Matka má základní vzdělání, vyučena není. Pracuje jako vrátná v průmyslovém podniku poblíž bydliště. Rodina je živa jen z jejího příjmu a sociálních dávek. Nejstarší syn sice vydělává, ale na provoz rodiny přispívá jen minimálně. Tento nejstarší syn je jedinou autoritou, která na Petra platí. Když nedávno zkoušel Petr matce sprostě nadávat, jak měl dříve ve zvyku, nejstarší bratr mu podle matčina vyjádření „ručně domluvil“ a od té doby se Petr nějaký čas choval k matce slušně. Oba mladší sourozenci se Petra bojí.

Petr je dyslektik. Škola mu nikdy dobře nešla. Dodnes nemá ukončené základní vzdělání. Do školy chodil naposledy v šesté třídě, od té doby docházku odmítá s odůvodněním, že se mu tam učitelé i spolužáci vysmívali a že mu učení nikdy nepůjde. V patnácti letech měl být Petr umístěn na několik týdnů ve středisku výchovné péče pro mládež. Sem však nikdy nenastoupil. Ani po té, však do školy chodit nezačal. Ředitelka školy iniciovala ve spolupráci s obvodním úřadem stíhání matky za zanedbávání povinné péče.

V této době se začal Petr společně s partou vrstevníků ze sídliště poměrně pravidelně opíjet. Zkušenosti s alkoholem měl v té době již delší čas, ať z domova nebo z častého vysedávání v místní restauraci, kde obsluhu nezajímalo kolik je hostu let. V počátku se několikrát podařilo

Petrovu staršímu sourozenci nebo matce příznaky opilosti zachytit a následně Petrovi „vyčinit“. Postupem doby se ale Petr naučil tyto situace eliminovat, a to zejména tím, že přicházel domů pozdě večer a spoléhal na to, že ostatní již budou spát, protože musí ráno vstávat do práce.

Situace se začala ještě zhoršovat v době, když partě již nestačili peníze, které mezi sebou vybrali a začali vymýšlet a realizovat krádeže, buď v odchodním domě nebo na sídlišti, nejčastěji ve sklepích či zaparkovaných vozidlech. Zpočátku se jim kradené věci dařilo poměrně úspěšně překupníkům prodávat a za utržené peníze obstarávat alkohol. V té době se Petr opíjel téměř každý den a situace se stávala kritickou i v rodině, když v návalu vzteku zabil mladším sourozencům oblíbeného křečka. Na to reagoval nejstarší sourozenec tím, že Petra „vyhodil na ulici“.

Další negativní události na sebe nenechali dlouho čekat. Po několika dnech byl Petr společně s několika vrstevníky z party zadržen hlídkou Policie ČR při krádeži v rodinném domě a následně umístěn do dětského diagnostického ústavu.

Dle mého názoru, nelze jednoznačně určit, kde nastal zlom nebo zásadní chyba, od které nabral celý Petrův příběh takto negativní směr. Určitým mezníkem mohla být snaha kompetentních umístit Petra na nějaký čas do střediska výchovné péče pro mládež. Že se toto opatření, které ještě mohlo Petra nasměrovat či umírnit, nepodařilo realizovat, je pro všechny zúčastněné rozhodně škoda. Středisko mohlo s pomocí pedagogických pracovníků alespoň částečně napravit škody, které se na Petrově výchově postupem času nakupily.

Co se týče vlastní alkoholové závislosti, pokud o ní v takto mladém věku můžeme vůbec hovořit, je zde prvotní problém v rodinném prostředí. To Petrovi dalo jak negativní příklad, tak následně rodina neučinila nic pro to, aby požívání alkoholu zamezila. Situaci mohl také razantněji řešit příslušný odbor sociální péče, pokud by ovšem matka skutečnou situaci okolo svého syna nezastírala.

ZÁVĚR

Svou bakalářskou práci jsem zaměřil na využití volného času mládeže jako prostředku k odstraňování sociálně-patologických jevů. Snažil jsem se provést analýzu rodinného, školního a společenského prostředí z hlediska možného sociálně-patologického chování dětí a mládeže. Svoji pozornost jsem zaměřil na vztahy v rodině a školní prostředí.

Z mého průzkumu vyplynulo, že většina respondentů má průměrně 2,5 – 4 hodiny volného času denně, což je poměrně dlouhá doba, kterou je třeba co nejlépe výchovně či pedagogicky ovlivnit. Z dalšího výsledku lze hodnotit, že se toto v praxi i daří, protože 70% dotázaných tráví svůj volný čas organizovanou formou to znamená pod dohledem či vedením, tím pádem se dá předpokládat, že je u nich menší pravděpodobnost výskytu sociálně-patologického chování.

Ač z výsledků zaměřených na rodinné prostředí jednoznačně nevyplývá, že fungující rodinné vztahy zabraňují výskytu sociálně-patologického chování, lze tvrdit, že rodinná výchova je nepostradatelná při formování mladého člověka. Podpořeno výsledky průzkumu, kdo se ve své rodině cítí dobře, má minimální zkušenosti ze sociálně-patologickým chováním.

Nejvýznamnější posláním při prevenci sociálně-patologického chování tedy sehrává rodina a dále pak prostředí v němž se mladý jedinec nachází. Pokusil jsem se vymezit některé z rizikových faktorů, jako je dysfunkční rodinné prostředí, pasivní trávení volného času, přítomnost a zneužívání drog. Je však zároveň nezbytné skloubit rodinnou a školní výchovu. Pozitivní vliv školního nebo pracovního prostředí, výchova ke zdravému životnímu stylu, aktivní způsob trávení volného času, směřuje k vytváření kladných hodnot a postojů.

B. Hofbauer o využití volného času uvádí : „Dosavadní vývoj v oblasti volného času dětí a mládeže hodnotíme jako v podstatě kladný. Rozbor však nemá zakrývat obtíže a překážky, které se až dosud projevíly nebo jež mohou vzniknout v budoucnosti. (Hofbauer, 2004,)“

V této bakalářské práci šlo o to, zda má aktivní využití volného času příznivý vliv na absenci sociálně-patologického chování mládeže. Výzkum byl prováděn hromadným dotazníkovým šetřením u padesáti žáků základní školy ve Stochově.

Cílem bylo, pokusit se proniknout do problematiky využití volného času mládeže, zjištění, jak volný čas děti tráví a jak by si případně přáli. Jaký vliv má rodinné prostředí na trávení volného času a přímé zkušenosti ze sociálně-patologickým chováním. Podle komentářů uvedených pod grafy, lze potvrdit domněnku, pokud mají děti možnost trávit volný čas aktivně, využijí toho. Jak jsem již zmínil dříve, rodina a rodinná výchova, je podstatný článek ve snaze zabránit sociálně-patologickému chování.

Jak jsem uvedl v úvodu této bakalářské práce rčení : „kdo si hraje – nezlobí“, se v plné míře potvrdilo a lze jen doporučit, že podpora a výchova mládeže k aktivnímu využití volného času je přínosná jak pro rodinu, tak pro celou společnost.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

PÁVKOVÁ, J.; HÁJEK, B.; HOFBAUER, B. Volný čas. In *Pedagogika volného času*.

1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-296-5.

NEŠPOR, K., DVOŘÁK, V. *Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami*. 1. vyd. Praha: Armex. 1998. ISBN 80-902283-9-9

HELLER, J. Modely prevence závislostí na návykových látkách. In *Závislost známá neznámá*. 1. vyd. Praha: Grada, 1996. ISBN 80-7169-277-8

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha, Portál, 1998, ISBN80-7178-771-X

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha, Portál, 2004, ISBN 80-7178-927-5

Školní preventivní program pro mateřské a základní školy, MŠMT, odbor pro mládež, Praha 2001

HAJNÝ, M. *O rodičích, drogách a dětech*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0135-9.

KRAUS, B. *Sociální aspekty výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7041-841-9.

ZÁŠKODNÁ, H. *Sociální deviace dětí a mládeže*. 1. vyd. Ostrava: FF, 1998. ISBN 80-7042-519-9

LAZAROVÁ, B. *Netradiční role učitele*. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-7315-115-4

FAL85, J. a kol. *Dynamika drogové scény a sociálního klimatu mládeže 1997-2001*. Brno: Úpad, 2004. ISBN 80-86568-21-0

www.adam.cz

www.youth.cz

www.icm.cz

www.idm-msmt.cz

www.ymca.cz

www.skaut.cz

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1	.....str. 25
Graf č. 2	.....str. 25
Graf č. 3	.....str. 26
Graf č. 4	.....str. 27
Graf č. 5	.....str. 28
Graf č. 6	.....str. 29
Graf č. 7	.....str. 30
Graf č. 8	.....str. 30
Graf č. 9	.....str. 31

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1. Dotazník

PŘÍLOHA P I:

Příloha č.1 : Dotazník

Vážení žáci,

V rámci své bakalářské práce týkající se využití volného času mládeže jako prostředku k odstranění sociálně-patologických jevů si Vás dovoluji požádat o zodpovězení následujících otázek.

Vyplnění dotazníku je zcela dobrovolné a Vaše anonymita je zaručena. Do dotazníku se nepodepisujete ani nevpisujete žádné osobní údaje. Po vyplnění vložte dotazník do obálky a tu prosím zalepte.

Předem Vám děkuji za spolupráci.

Tomáš Velc

student UTB Zlín, obor sociální pedagogika

Otázky zaměřené na sféru volného času ?

1. Rozdělení podle pohlaví :

- a) chlapec
- b) dívka

2. Kolik máš denně volného času ?

- a) 1 – 2,5 hod
- b) 2,5 – 4 hod
- c) 4 – 6 hod

V následujících otázkách jsem ponechal možnost otevřené odpovědi.

3. Čemu se věnuješ ve volném čase ?

4. Jaké zařízení-kroužek-oddíl navštěvuješ ?

5. Co by si chtěl navštěvovat pokud by byla možnost ?

Otázky zaměřené na rodinné prostředí :

6. Vyskytl se ve vaší rodině nějaký problém se závislostí ?

- a) alkohol
- b) cigarety
- c) alkohol i cigarety
- d) drogy
- e) nic

7. Jaký máš vztah z rodiči ?

- a) výborné
- b) dobré
- c) spíše dobré
- d) horší

8. Jaké mají tvoji rodiče vzdělání ?

- a) základní
- b) střední odborné
- c) střední odborné s maturitou
- d) vysokoškolské

9. Trávíš rád volný čas společně s rodiči ?

- a) ano rád
- b) celkem rád
- c) ani ne
- d) nerad

10. Používají tvoji rodiče při výchově fyzické tresty ?

- a) nikdy
- b) stalo se
- c) občas
- d) často

Otázky zaměřené na sociálně-patologické jevy :

11. Máš nějakou zkušenost z drogou ?

- a) žádnou
- b) jedinou zkušenost
- c) zkusil jsem několikrát

d) zkusil jsem často

12. Podílel si se někdy například na drobné krádeži ?

a) nikdy

b) jednou

c) občas

PŘÍLOHA P I: NÁZEV PŘÍLOHY